

СТОЈАН НОВАКОВИЋ

(НАСТАВАК)

Оно што смо напред истакли као личне врлине Стојана Новаковића, то се сјајно потврђује и на његову раду као министра просвете и у опште на његову државном службовању. Сам вредан, савестан и промишљен у раду, захтевао је то неодступно и од својих потчињених, од свију органа струке којом је управљао. А како ни највећа радљивост не води успеху, или га јако омаша, без реда, системе, — уношење реда у државне струке, којима је Новаковић управљао, такође обележава министровање, државно службовање, па и целокупан његов јавни рад. А како и рад и ред може бити или у напредном или у назадном правцу, у правцу који води или не води рачуна о напредку струке у осталом образованом свету, у правцу који води или не води рачуна о приликама и потребама народнога живота, — од великога је значаја: *какога* се правца држао Новаковић у јавном раду својем? — По свем што знамо о пинципјативу и учешћу, које је Новаковић имао и има у јавном раду, види се да га је у том руководило

светло и узвишено, пуно просвећенога родољубља начело: *напред* ићи, ићи током човечанскога напретка, али не пренаглити, не губити из вида битних особина, прилика и потреба своје земље, својега народа, својега словенскога племена....

На овој црти његова рада све ће се то лено огледати.

Владимир Карић. српски географ.

Као министар просвете, Новаковић је затекао уређење средњих школа од 1863. „За читавих десет година ово уређење није претрпело никаквих знатнијих измена, а 1873. год. за време првога министровања г. Ст. Новаковића, утврђен је први наставни план за све средње школе, па и за гимназије, у Србији. Тек те године, дакле, чини се први корак, да се допста дође до давнио жељене једноликости у предавању. И ако се већ законом од 1844.—5. г. смерало једноликом предавању у свима гимназијама нашим, требало је да прође без мало три десетине година, па да се, на пр., у једној школи који од прописаних предмета не предаје са 2 а у другој са 4 часа. О тачно одређеним

програмима предавања такође ни помена нема. Програм предавања био је сам наставник: његово нахођење и умеће. Требало је још 8 година.... те да на министарску столицу седне

онај исти министар, који јој је дао први наставни план (распоред предмета на разреде и часове), па да 1881. добије и прве утврђене програме предавања“ (*Историј. преглед*, стр. 8). Те знамените године за средњошколску наставу, уз суделовање свију колегија и најистакнутијих наставничких снага у њима, састављен је и нов наставни план, којим је одмењен онај од 1873.

Па шта је свим тим урађено за нашу средњу школу? — Уређење од 1863., са утврђеним наставним плановима од 1873. и 1881. и програмима, остварено је, према тадашњим наставничким снагама како се најбоље могло, а у накнаду за напуштену класичну гимназију (од 1853.—1863.), дат је мах савременом, националном хуманизму, истичући бројем часова и свим осталим српски језик са старим словенским и књижевношћу, као и нове, туђе језике, немачки и француски.

Да овакав рад за средњу школу одговара Новаковићевим начелима, која смо пред овом цртом истакли, — јасно је; али исто тако види се и у свем осталом раду његову да се он руководи тим начелима.

Међу лепа, родољубива и државнички увиђавна дела Новаковићева спада и враћање (1873.) пок. Ђ. Даничића из Загреба у Београд, на катедру професора Велике Школе. Тим, ако се већ и није могло више поправити све оно, што је на штету српске науке и Српства учињено одузимањем катедре овом највећем српском филологу и одласком његовим у Загреб, — опет за то, Новаковић је, вративши Даничића у Београд, на катедру Велике Школе, колико се више могло исправио и — загладио погрешку свога претходника на министарској столици.

Прво своје министровање завршио је Новаковић 22. октобра 1873., за тим се као министар просвете враћао још двапут на исто место: 25. новембра 1874. до 19. новембра 1875. и 19. октобра 1880. до 21. септембра 1883. У међу времену наведених датума вратио се за библиотекар Нар. Библиотеке, па је (1874.) постао професор Вел. Школе и бивао као министар на расположењу. После трећег министровања, постане члан Државног Савета (1883.). 1884. примио је министарство унутрашњих послова, а за тим се 1885. врати у Државни Савет, одакле је 25. септембра 1886. послан за посланика у Цариграду. 10. септембра 1891. стављен је као посланик на расположење. Указом од 25. јуна 1895., као председнику Државног Савета, поверено му је председништво министарског Савета и министарство спољних послова, а 17. децембра 1896. уважена му је оставка и стављен је на расположење. 27. новембра 1897. опет је постављен за посланика у Цариграду, које место и сад заузима.

И ако је овако ејајно напредовање Новаковићево у државној служби одговарало његовим ретким способностима, опет као што смо напред видели, његово, нарочито треће, министровање,

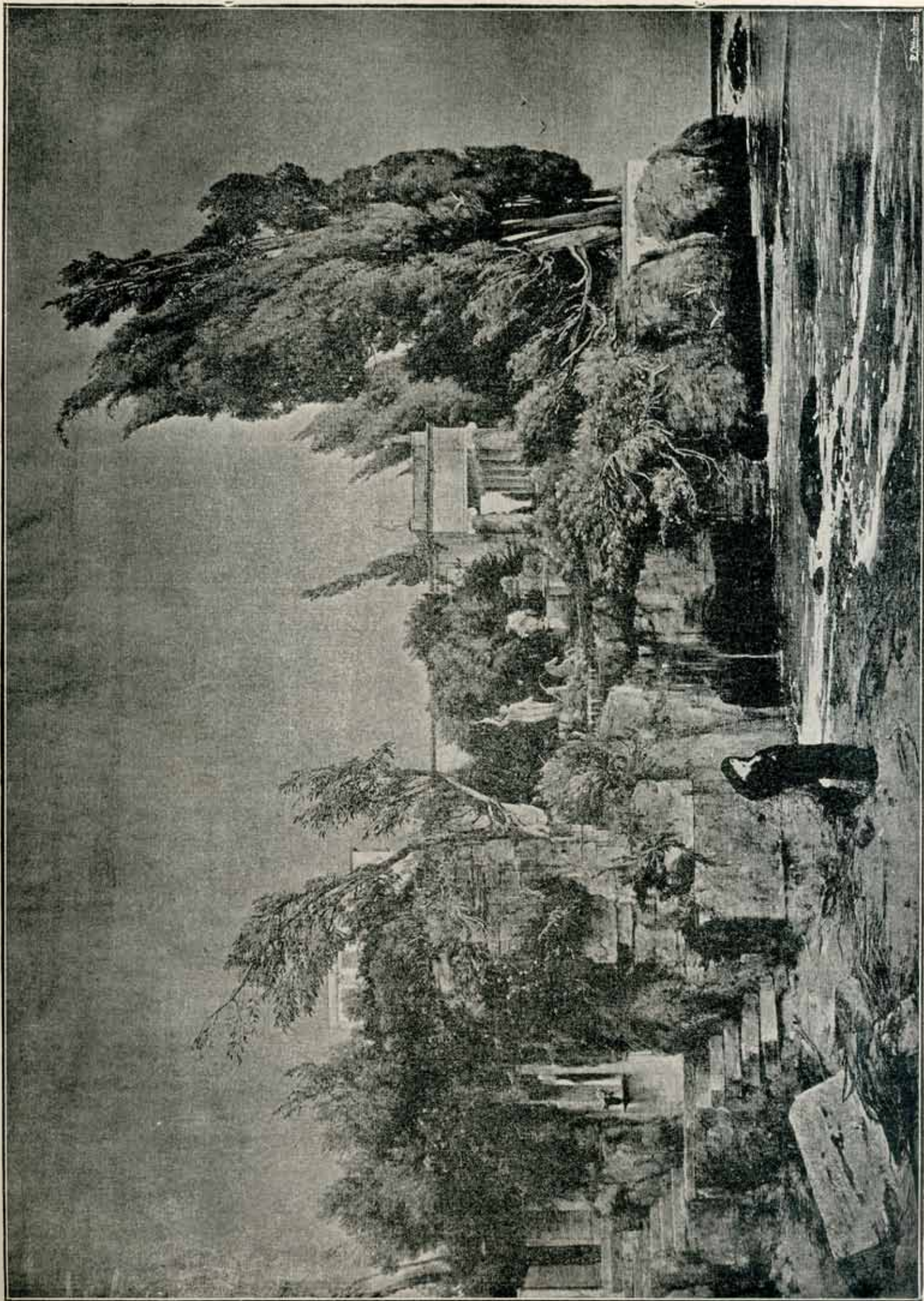
као министра просвете, дубоког је трага оставило не само у средњој него и у основној школи, и у целокупној просвети у Србији. Тада је донесен и закон о основној школи, који је прошле године одмењен новим, садашњим. Закон о црквеним властима довео га је у сукоб са тадашњом црквеном хијерархијом. И ма да се он упињао, да „црквено питање“, које се услед тога истакло, сведе на поштовање или не — земаљских закона, опет за то противна страна успела је да му даде значај „канонски“, у многим и политички, и да њиме заинтересује православље и — политику изван међа краљевине Србије. Ток догађаја и интереси земаљски временом су учинили, да и једна и друга страна понусти и преда забораву ту доста дугу и огорчену борбу тако, да је Новаковић за последњег свог министровања, као министар спољашњих послова, баш од те стране, од које је пређе био најжешће нападан, црпао помоћи и добивао потпоре у службено политичким пословима својим. Наравно, да овакав завршетак тога спора чини част и једној и другој страни, и један је од ретких, лепих примера у нашем јавном, политичком животу, како се и најогорченија борба може предати забораву, кад то заповедају користи земље и народа.

Али, заузимајући високо истакнут политички положај, Новаковић није могао бити поштеђен ни од последица чисто политичке, партијске борбе, која је у нас узимала често толико размере, да је у бригу бацала искрене и увиђавне патриоте и родољубе. Међу овима био је донеста и Стојан Новаковић. И ако је и сам припадао једној од политичких партија, напредној странци, опет за то, то му није ништа сметало да у дну душе осуђује небратску и дивљу, страначку борбу; да се и као високо истакнут државни службеник, и као одличан научник и књижевник, испуне на ону узвишену и светлу висину, са које се догледа само истинска корист земље и народа.

Како је Новаковић знао запостављати користи страначке користима државним и народним, о том има ваздан доказа и лепих примера. Само један навешћемо овде.

Један пут дође к њему, као министру просвете, неки учитељ да моли за премештај. Новаковић му одговори, да га за сад не може преместити и да се стрпи онде, где је. Учитељ је дуго молио и кад је видео да ништа не помаже, извади из џепа напредњачку карту и покаже је министру, надајући се да ће га то омекшати и одобробољити. Новаковић му на то рекне: „Господине, ово је Министарство Просвете а не Главни Одбор напредне странке. Ни хиљаду Вам карата неће помоћи да добијете премештај.“ Учитељ се на то покуњи и изађе.

Осим тога примера, има их ваздан из којих се може видети, како се Новаковић знао узвишавати не само над страначким интересима него и

Віла у Приморју, Слика А. Беклин.

над личним пријатностима и непријатностима,^{*)} кад је у питању корист државна и народна. И они који су му били потчињени у државној служби, и они с којима је у друштву радио на разним политичким и културним, просветним и књижевним предузећима ваздан би знали наводити примера о Новаковићевој објективности, правичности и увиђавности.

Осуђујући страначку, бескорисну борбу, Новаковић је од 1884. до 1893. био истушио и из странке, којој је био један од оснивача. Тек на наваљивање својих пријатеља на ново је ступио у њу, а после три године био је и он међу „главним људима“ који су „растурили“ ту странку.

Његова спољашња, а у многим и унутрашња политика, добро је позната Србији и Српству, а исто тако и његов рад као посланика у Цариграду. Не спада у оквир овога листа, а не би било ни умесно још сад потање говорити о тој врсти његових послова; али слободно се сме рећи, да се Новаковић и у тим пословима руководио оним истим врлинама, која смо напред истакли.

Ну, ма колико да су ти послови доносили Новаковићу части, одликовања и заслужене награде; ма колико да се Новаковић по њима истиче као један од првих наших државника, политичара, — опет за то, по свем што знамо, срце је његово остало, на просветном, научном и књижевном раду. Као што му је књига и рад на њој једно од најмилијих занимања, којему жртвује своје од тешких државних послова слободно време, — исто тако, наставнички рад, као професора Велике Школе, остао му је, по његову признању, у најдражој успоми. Као професор историје Југословенске књижевности, од 1874. до 1881., са неким прекидима, — он је, стојећи на висини савремене науке, узводио и своје ученике на ту исту висину: књижевно-историјским методом, објективном критиком, дубоком научношћу и широким погледима, а управо заносио их својим говорничким даром^{**)} и свима врлинама, које смо у њега видели још као у гимназијског наставника.

Али, ако се Велика Школа, на жалост, и морала лишити једне од највећих снага које је икад имала, опет за то својим плодним, научним и књижевним радом, Новаковић је одржавао не само везе са својим некадашњим ученицима, него је

^{*)} Занимљив је, а обележљив, овај догађај Новаковићев опет с једним учитељем. Пред својим првим министарством, Новаковић је био одређен да прегледа основне школе у Крагујевачком Округу. У једном селу, учитељ га дено дочека и угости. Новаковић је то примио као гостопримство, које се указује, по леном епископском обичају, сваком путнику и намернику, особито у местима у којима нема гостопримства. Али, кад је дошло до оцне рада учитељева, Новаковић га по заслуги оцени. Учитељ, незадовољан с оценом, паума да учини нешто како би Новаковићу пресеца гозба: затражи преко министарства да му Новаковић плати колико вреди та гозба. Али некако баш кад је тај „рачуни“ стигао, Новаковић постане министар просвете. Учитељ, кад то дозна, појури у Начелство, да опозове ту тражњу. Али, било је већ доцна: Новаковић пошаље му преко Начелства тражени новац. Крај свега тога, тај се учитељ за цело није могао потужити да му је Новаковић, као министар, учинио какву неправду.

^{**)} Ни прво ни остала своја предавања није „читао“ него је импровизовао.

све нове и нове стицао, управо за ученике је имао *цело интелектуално Српство*. О тој врсти Новаковићева рада, говорићемо у одељку за овим.

(СВРШИТЕ СЕ)

ЈА НЕ ТРАЖИМ^{*)}...

Ја не тражим да ми славе име
Јер тајтина не весели мене;
Ал' ја желим да вас гоним њиме,
Да вас оно увек опомене:

На груд ону што сад мржњом дише
И на љубав — које нема више.

Свршено је... Припело је вече
И свечани пролетају часи.

Дан љубави што бурно протече
Сад се тихо на западу гаси.

После тога — сам развија крило
И све крије што је негда било.

1886. год.

† Војислав.

ДВА РОДИТЕЉА

(СЛИКА ИЗ БЕОГРАДСКОГ ЖИВОТА)

Ново онај свакидашњи, досадни посао: жиговање и разређивање писма, бројање препорука и одвајање: 176, 177, 178.... Бог те пита колико ће их бити! И то данас, то јуче... то ће га и у гроб отерати. И сам увиђа колико је ниско на друштвеним степеницама; све би се дало трпети да сиротиња душу не претискује. Још кад дође претпостављени: „То не ваља, ово није добро!“, а њему дође да изиде на сред улице и гласно плаче. А Станко из општине просто му стао ногом за врат због неколико динара.

Рука се одмерено и несвесно диже и спушта, а у глави се котрљају прве, језиве мисли, једна за другом. Ето, толика писма промичу му преко прстију; у мноштва толико новаца, а њему једва крај стигне до половине месеца. Па му се душа учини пуста и разривена ко растурено огњиште. Живот његов тече у мраку; он иде по каљаву путу, личи на коња што по глибу вуче претоварена кола.

Сумрак се лагано разлива из углова по просторији зграде. Топло му је и загушно; он отаљава несвесно свој посао устављајући се почешће на каквој нечиткој адреси. Никада до сад нису са таквом јасношћу излазиле страшне слике његова жалосног положаја — човек гуригнут са свога места и пута у животу, савршено пометен и поремећен; бачен у брлог крајње сиротиње, изломљен недаћама и борбом, стоји у животу без вере, без помисли да ће му икад синути ведри дан. У кондуит-листи испод његова имена старији увек бележи „савесан, добар, скроман; може

^{*)} Ону до сада непотпуно писану песму пок. В. Ј. Илића уступио нам је г. М. Павловић, проф., обећавајући да ће од необјављених Војислављених песама још по неку дата „Новој Искри.“ Ур.

Из „Гордане“, нове драме г. Др. Лазе Костића: Полазак Вукосављевог у чету. Сликала г-ђа Б. Вукановићка.

се без бојазни употребити и за ствари поверљиве природе.“ Али не стоји да гладује и да има петоро деце; не стоји да не може да исхрани породицу. „Савесан“ хвале га писмено и усмено, али од тога њему кости пуцају. Откад је себе премештен из контроле у пошту, па ни указа, ни повишице. Лане га је управник о креном имену потапшао по рамену, кад му је овај у понизности славу честитао и замолио да га има у виду. „Не брини се, Љубивоје, порадићу... баш ћу порадићу“, па на томе и данас стоји. А шта ће порадићу? — Куд су сви измакли они што су око њега до јуче били! И свима је како тако добро, једини он нема чиме ни децу своју да исхрани. Па му се усели у памет слика неког Ивана поштара што је некаквим финим начином смотао шесет наполеона, па су га после четири месеца пустили и опет у службу примили. Више му је пута показивао како се отварају писма а да се не примети. „Море, само га узмем и прометкољим га међу прете, и не гледам, а знам јесу ли банке ил' шванске форинте у њему“.

— Како би било...? — Наједанпут у мислима искрену опет страшни Станко извршитељ: „Море, продаћу ти, дете ћу ти продати, ако ми до понедељника не нађеш бар две банке“. И та му претња непрестано звони у ушима. А данас је субота. Где да нађе две банке? Код кога да их добије? — „Мај, ако би нешто...?“ и

страшна се мисао још јаче угнезди у памет. Поглед му склизну на гомилу писама и препорука, а у памети као да заигра нешто: „Дабогме, ту, ту!“

Стари послужитељ Павле ослови га, али он ништа не чу. Та једна мисао завила му свест. Тек кад му старац поднесе под нос писмо и остави на сто, мисли му се растурише.

— Молио бих за адресу, да ми напишете.

Он се несвесно маши пера.

— Говори.

— Али, молићу, пишите немачки, само тачно напишите адресу: Сави Маринковићу, студенту, студенту у универзитету Мухен...

— Није Мухен, Минхен.

— Минхен, Минхен....

— Које то пишеш?

— Сину.

— Сину?

Он узме писмо и осети да у њему има новаца.

— Шаљеш му паре?

— Црне паре, мој господи-Љубивоје... има једна шванска банка; Бог један зна за колико је суза и зноја

она купљена.... Жена ми је сву кожу с руку одерала перући туђе кошуље, а нешто смо узели и онако....

Кад то сврши чича Павле, оде да прилегне. Он остао сам: претура, одваја писма и несвесно удара жиг по њима.... а она стара опасна мисао прикрада се полако и опрезно. Бега од ње, али она њега устојице гони. Помисли о свом болесном детету, о извршитељу, о Ивану поштару што је вешто придигао шесет наполеона; премислила о горкој сутрашњици, о понедељнику, али све наткриљује она, она мисао: из сваке помисли она искаче, мути му свест и душу. Суморне слике јадне прошлости, црних дана, магловита и жалосна будућност — никад краја голотињи и оскудици. А црна мисао некако се веже и ту, и одвуче пажњу на другу страну.

Рад је да нешто израчуна за кућу и апотеку; као родитељ хоће да мисли о свом болесном детету, о страховитом понедељнику, о својој тешкој голотињи, о људској неправди; — не иде: беже мисли као оловни облаци; прелеће журно с једне мисли на десету, са црне на страшну и непрестано се зауставља на оној, оној која му сад душу разрива и на пробу га ставља. Као да је неко подмеће; мисли протичу као магловите тајанствене сенке, али она неће никако да се измиче из памети; надкрилила се и завила свест у ужасну олујину....

Из ходника се чује одмерен бџ. Соба ониска, проста, лампа мала те једва осветљује сто за којим је. Тамо подаље слаба светлост се губи и изумиру у мрачним угловима, где леже нагомилани пакети. Мисли отпочињу тећи споро и досадно као и шеталица на сату. Нема више ни болесног детета, ни извршитеља, ни патње, ни прошлости: из тамне и замрачене душе избјила она страшна мисао. И не лебди уплашено, него обуздала свест као човек коња кад завилич. У духу ништа сем ње: ту је она целокупна, савршена: из магловите мисли постала је жеља, намери, план....

Наједанпут застаде казаљка на сату. Није стала; учинило му се само. Скочи са столице и узверено погледа свуд унаоколо по соби. Чуо је дупу. Причуло му се. Али, ето, одједном, неко говори? — Преварио се. Не говори нико ништа, нити има кога. Најпосле ослушну: у ходнику одјекује одмерен ход. Њега с леђа подуми као неки ветар и језовита хладноћа. Погледа тамо према вратима друге собе.

— Чича Павле!

Нико се не одазва.

Свест му притиште неко магловито и тупо осећање; малаксао, ухватио се рукама за главу да би заклоњено и себе и свој поглед од чудноватих слика, што изненада заиграше од некуда. Али слике лебде и испред затворених очију — лепо их види како играју, час се приближе, час се измакну у даљину. Док их растури случајна лупа у близини. У њему се унедрио чудновати страх; ослушну: на улици галама; извесно се враћају са пијанке. Све се поново стиса, само она трепери; непрестано у памети лебди она мисао и гомила нешто тешко на душу. Кад приону столу, а оно писмо, само се од себе показа; изиде мимо остала; поглед му се заустави на том писму и он очас познаде свој рукопис.

Као да му поможе неко.... и за тренут ока — готова ствар! Само се писмо стрпа у шаке; тек што га дирну рукама оно се отвори, као да није била слепљена коверта — и погледа у изваћену хартију: немачка новчаница од педесет марака. Кад издиже главу, а пред њим све празно: нестало оне мисли што се унедрила у душу. Брзо скупи и повеза растурена писма, те оде постели да се мало одмори.

Како леже а њега нешто опече по леђима. То га збуни, те скочи, приђе лампи и одврну фитиљ што јаче може. Ал' у исти мах узне усилено премислила о томе како може стакло да прене, за то уврну фитиљ са свим.

Из углова, где су пакети, плаши га неко гребање. „Шта је то тамо?“ мисли уплашен, а не сме да приђе. Хтеде погледати у назад, ал' осети да га неко вуче са стране и чује шум иза себе. Осврте се, — ништа! Опет шум! Као и пре — тишина и мрак! Присети се да певуши неку песму; али задрхта од неискљученог страха: још неко, истим гласом, звиждуће с њим ту исту песму. „Чудно!“ Не чини му се, него је одиста тако и да га није обујмио самртни страх, он би поново певуо да се увери. Хтео би гласно сам са собом да говори, — грло се стегло, а за леђима лагано и опрезно приступа ладни дах неке чудне пенојамне, страшне немани. Мисли му се збркаше; а из те гужве и мрака избија лице болесног детета.... Па и оно се изгуби некуда. А иза леђа све ближе дах чудног страшила. Не може никако да се сети о чему је мислио: беже му мисли испред памети, као кад неко од потере бежи.

Осети страх од самога себе и страх од нечега незнанога, што је ту иза њега. Похита лампи, отвори фитиљ, а стакло прште. Он се нађе у мраку. И тек што гасну пламен, што утрну светлост, а он осети сасвим близу иза себе онај ледени дах — шиба га по врату и мождини.... Једва нађе дрвени креветац и како га удари коленом, он се као врећа сруши лицем по њему, малаксао од страха и умора. Дуго је лежао ничице, сакривши очи у шаке у ужасном страховању, осећајући непрестано прх себе ону страховиту, хладну неман како све више прожима дубању и кичменицу. За леђима ледени дах, а пред затвореним очима светли се нешто из тамне даљине. И упиљила се та зрака, да продире душу и мозак. Тихим гласом помиње име господње и молитву збори, али глас му трне, из уста промиче угушени уздах — усне се мичу, по он не зна шта изговара.... Око оне светле зраке вода силна, безгранична пучина; поврх воде послужитељ чича Павле, чије је писмо отворио, маше му руком и виче: „Стој, стој! Нећеш, не можеш ти, брајко, побећи, бадала ти је све!“ А он као налази се у својој јадној собици, у с-кој улици. Ваздух га собни гуши, притискује га нека мора, али најтеже му је што му дах иза леђа не одмиче никако. Ослушкује слабо али брзо дисање малог болесника, свога синчића. Хтео би се сагнути, а малишан се исправи, на њему мртвачка глава и кези се родитељу у лице. „Бежи, бежи! Не приступај!“ виче му син и гади га се. И онда испаде Јоксим, његов брат, што је био осуђен на неколико година робије, а лане је умро, испаде он у робијашком оделу, са ланцима, а поред њега стоји она невидљива ствар, осећа дах и ледену душу њену и ужасним очима га прождире. Кад се немам покрену, он поклецау коленима, издиже се циновска рука и полако га стеже за гушу: „Зар не чујеш, шта ти довикује чича Павле са воде? — Ти си тај, ти! Тебе ми тражимо.... Нећеш ми измаћи!“ А друга огромна рука издиже у висину новчаницу. „То је, то је!“ чује се чича Павлов глас из некакве дубине. „То је, то је!“ — Он познаде туђ, узети новац и би му врло чудно: откуд да знају ови и откуд код њих кад сам ја то стрицао у деп! Пипну се за деп — нема новчанице. Тад му би јасно, — ухватили су га. Нешто прште, нестале светлости, мрак. Земља се изгуби испод ногу и он лебди у мраку и ваздуху. Неко га виче по имену и зове га. Познаје: то је глас жене и болеснога детета. Покуша да закорачи ногом, ал' нема подлоге, нема дна; одједном поче падати у страшну, мрачну провалију. Страх му стеглао душник, још непрестано осећа иза себе онај ледени дах што му мути свест и леђи срж у костима. Из дубине очајан глас: болесно дете његово виче га са самртничке постеље у повор; он хоће да одговори, али глас му се не чује, ни сам га не чује.... Из понора, из дубине провалије продиру кроз таму две сјајне тачке; он зна: то су очи болеснога синчића.... „Сине!“ —

Зора заплавиза и увлачи се кроз прозоре у домове и жилищта. Мир ноћни прикупља своја крила. У ходнику

Из „Гордане“, нове драме к. Др. Лазе Костића: Гордана ослобођава Вукосава из тамнице.
Сликала к-ћа Б. Вукановићка.

се чује одмерени бџт, а тамо из помрчине, лагано и тешко дисање послужитеља чича Павла.

— Чича Павле! узме да се храбри будећи га.... Чича Павле, хоћеш ли да испечемо по једну каву?

Старац не одговори, само се мало покрену.

— Питам: хоћеш ли да испечемо по....

А кад зачу мешкољење и кашаљ, он заћута. Стари се послужитељ лено подиже и појави.

— Ама, је ли теби хладно, човече? запита га овај.

— Није, брате!

— А мене ухватила нека дрхтавица.... Баш ми је зима!

Кад је јутром престало дежурство, они се кренуше кући. Изидоше заједно на улицу. Чим осетише ведри дах прохладнога јутра, живахнуше им лица. Ишли су ћутећи, бавећи се сваки својим мислима. Стари послужитељ и процеди коју реч кроз зубе, али његов садруг корача погружен и преплашено погледа на чича Павла.

Кад су дошли пред Жмуркову каваницу, обојица се готово несвесно зауставише.

— Хоћемо ли на по једну?

— Знате, морам кући, одговара Павле.

— Ама, хајде, кад те молим.

— Не могу, јер сам дао и последњи грош за сина... оно синоћ.

Овај уједанпут осети ону ноћашњу руку и хладни дах; али се прибра и повуче за рукав.

— Хајде, море.... Молим те!

Прођоше дугачак, узан и мрачан ходник што води са улице у задњу собу каване и поздравише се са газдом, који је већ био на ногама и пуштао димове из свога старог, дебелог, вишњевог чибука.

Засели напољу испод ладолежа и ћуте. Чича Павле и говори и не говори, али друг као камен; послужитељ се вајкаше на благајника, докачи нешто и управника. Стари Жмурко слуша са стране и добади реч две.

— Па како код куће, кум Павле.

Чича Павле се издиже

— Како? Хвала Богу!

— А шта ти ради син.... твој Сава? Је л' Сава му беше име?

— Сава....

— Он је, чини ми се, још тамо негде на страни, на наукама?

- Тамо је још.
— На како живи?
— Како? Ко нас на поздеру и још много грђе.
— Пати се?
— Пати наопако! Пати ко Христос!

Другу се раширила зеница и трепље као да му је мушица у оку; пириу ветрић, а он опет осети онај ледени дах врх себе. Одједном поврвеше све слике ужаснога сна и мало му свест не помрча.

- Где ти је син? пита Жмурко.
— У Минхену.

Овога уплаши та реч. Лице му се очас смрачи, замгли му се пред очима, а онај ледени дах скроз га прожима; а пред очима игра му писмо, коме је он адресу написао.

— Вала, Павле, Бог нек ти поживи сина, да му Бог да сваку срећу и напредак да сврши, те да и тебе у старости обрадује, да се не злонатиш.

— Хвала, куме, хвала вам. Бог нек му је на руци. Ја му се и сам дивим како може да издржи те патње. Једва крај крају хвата да не цркне! Тек трећи дан ако једе Мучи се, брате, ко црв испод церове коре. Ама, ето, добио вољу за науку, па шта ћу му Иа' ће пропасти, или ће бити човек.

— На како се издржава?

— Не питај! Да не да Бог ни душманину такав живот Један Бог зна како му је.

Друг задрхта, стеже капцима очним, наже чокањ и загрцну се. Чича Павле настави.

— То је најгрђе то време и то место. Тамо је, брате, све скупо, школе су шванске, све за новац, а он нема Има два три друга, па, ја л' дају динар, два, ја л' не даду; али моја Стана највише страда; њу мртвачки зној пробије и све руке израњави перући из дана у дан туђе Она кџни грош по грош и скабули коју цркавицу да црним хлебом црева не одере Баш нам је писао пре две недеље, веже небо за земљу, вели, у грдној је нужди, па жена моја заложу и црно испод поката и баш му јуче отпратих нешто новаца знам како му је.

Друг опет наже чокањ и загрцну се, а она тајанствена, огромна рука као да га притиште поврх темена. Зави се, пови по столицу и крену да тресе о под да га чича Павле не задржа.

— Ма, шта вам је, добри човече?

А кад га погледа, чисто се зграну: виде пред собом друго неко лице, старије, мрачније; очи се изгубиле унутра и из њих стрчи бесмислена празнина и неки мрак.

— Шта вам је, за Бога?!

Али овај не говори, но грца. Угледа одједном покојног брата Јоксима, што је био на робији, виде велику воду и у далекој даљини чича Павла где виче; осети ону жилаву, мртвачку руку — стеже га и притискује; осети да пада, пада у провалију, у амбиз, ту је и болесни синчић — умире отпратена писма опет чује реч „добри човече“ и све се смеша, замрси и смути у глави, слике се замрсише једна у другу Опет га обави мрак: нестане и Жмурка и чича Павла; само осећа онај ледени дах, просеца га скроз и стеже му мозак па одахну тешко, као самртник, очи се вратише назад, али лице оста и даље чудно мрачно и страшно.

— Господине

Павле се издиже и метну му своје руке на рамена; он клону на сто, као да га пусти она страшна рука.

— Бог ти дао, поче муцати горко и слабим гласом: чича Павле, сваку срећу и теби и детету твојем Доживео највеће радости с њим

— И вама, да Бог да, исто било!

— А Бог нек плати и теби и сваком ће платити; веруј у Бога платиће.

Као кад кола слете низ брдо, тако и њему сиђе нешто тешко с душе.

Туга и безимено очајање кренуше се из дубине прсију, па да га загуше и плећи да разбију; оно збивено, укочено лице сабра се још више у чудне и непојамне уборе; а суза, у коју се сабрала сваколика туга, крупна суза изби из замагљених очију и скотрља се низ суво, сиротињом измучено, лице За мало, па потоком линуше топле сузе низ прљаве образе, спирајући грех са душе што га чини тешка, горка нужда и сиротиња.

— Ах, црви моји, ах, јадна децо моја! Тешко мени несрећнику!

Чича Павле му се наже са искреним саучешћем.

— Ама, шта је вама на души, добри човече? Знаш: није ни вама лако верујем.

Стари Жмурко се подиже са свога места и ослони га. Али он ништа не чује, ништа не види. И опет се замгли пред очима и спусти се мрак на душу; слике се замрсише једна у другу, само тамо, у даљини, у мрачној, влажној соби лежи болни синчић на умору: јекће и грчи мршаве удове своје

1891. у Берлину.

М. П.

Отиловит' у прошлост, далеку ил' блиску,
И тражити по њој алемова зрна,
Па их онда низат' све у једну ниску —
Како је то дивно! — Благо оном који
Тако светлих зрна повише наброји!

У моме се оку крупна суза спрема.
Сва је прошлост моја као гробље црна:
Сем сухога лишћа у њој ничег нема.
Ја имаћих сунце — да сјајно ли беше!
Ал' дођоше људи — па ми га однеше!

Децембар, 1898.

Париз.

Д. И. Јанковић

ДАЛМАТИНСКОМ ОБАЛОМ

ПУЉ — ЗАДАР — СПЉЕТ — ДУБРОВНИК — КОТОР
ПУТНИЧКЕ ЦРТЕ П. ЖУСЕА.

Трст је аустријско трговачко, а Пуљ (Пола) војно пристаниште. Из овог последњег господари Аустрија

¹⁾ Доносимо на овом месту неколике црте једног француског туристе, Пола Жусеа, који је 1892. пошав из Париза нешто железницом, нешто лађом, а нешто коњима, па и пешке, туристички обилазач готово цело Средоземно Море, додирнуо Далмацију, Крф и Грчку, видео Цариград и Александрију, обилазач Кајро — Ново и Старо — видео Нанол и пре повратка у Париз задржао се у Тунису, одакле су данас само два корака до Париза. Његови путнички утисци — кажемо утисци, јер великих каквих доживљаја и није било — хваћани онако на брзу руку, брзо, као што су брзо јурили и железнице, лађе или кола, нису већ ни по томе изгубљени, што се једна париска књижара подухватала, да их преда и широј публици. Тако је угледао света путописца *Un tour de Méditerranée*, путопис не баш изванредне путописне вредности али и не по све бајалан guide. Писац је непрестано држао у руци свој *instantané* (тренутни фотографски апарат), а већ познато је, да је оно данас неизоставна утешница, без које

Јадранским Морем. У Пулу се може ући само једним искривуданим каналом, који брани приличан број утврђења: она и чине, да у њ није лако ни ући, ни из њега изићи. Иза многобројних окука у каналу шири се као змијска глава пулско пристаниште. Близу обале уздижу се величанствене арене, одржане можда боље од свих, које су Римљани оставили; неки их, чули смо, предностављају чак и Колосеју. На другом крају пристаништа простире се убојна лука, у којој велике оклопаче, нёме и повучене, чекају тренутак, да се ослободе веза, које их држе и спутавају. Између арена и убојне луке пружа се варош, а над њом се виши статуа славног адмирала Тегетхофа; он је са својом малом флотом онако славно разбио Талијане код Лисе....

У Пулу.

Мени је ту битку причао један талијански крманош, који у мало није у њој погинуо. Одајући сву хвалу присебности и храбрости аустријског адмирала, он је на врло смешан начин бранио талијанску част, која је овде била у питању. „Далматинци, т. ј. Талијани и чине, говораше ми он, најбољи део аустријских мринара. Према томе, и ако су Талијани побеђени, ипак су други Талијани били победници. А шта ли би тек било, да су се раздвојена браћа здружила противу заједничког непријатеља у место што су се међу собом тукла?“ Ово дивно доказивање подсети ме на Солферино. Били тучени или у пола победници, Талијани су увек по нешто добијали у рату; доказ је то, што имају Италију. И знајте још,

се путник не миче ни три корака. Он је онај прибор, који путовању даје велику важност чак и онда, кад је у руци обичног путника. Un tour de Méditerranée пун је ових фотографских снимка....

Писцу је на путу била и Далмација. Његов фотографски апарат ухватио је и одаоде приличан број сцена и прилика, а појетски оне приказао их и широкој, француској публици, која, као што је познато, не познаје баш много ове крајеве с ове стране Јадрана. Ми смо овде изнели те црте, колико да не остану незабележене и у нашој књижевности. Његове путничке црте из Србије (пут 1893.) приказао је већ и руски илустровани лист Њива. А. Ст.

да се с друге стране Алпа рачуна с тим фактом, да се ратна судбина не одлучује на бојном пољу: главније је, умети користити се ратом.

Пулске арене су из другог века и састоје се из двојног реда сводова, врло добро одржаних. Огромно камење, наслагано просто, даје целини изглед гиганског дела. У унутрашњости се још виде остаци царске трибине, подземни ходници, којима су улазили зверови, и канали, којима протицаше вода, што је арене претварала у језеро. Боца и гомила земље покривају сада стенице: у подне, на сунцу, ту би се човек скоро могао иснећи; изгледа вам, да ће суха трава до који час планинути. У осталом поглед на море кроз сводове је диван: на плавом небу и води оцртавају се катарке и од времена на време видите као лет тица по неколико белих једрила како пролећу. Арене затвара јака гвоздена ограда: у њих се не може лако ући и у овој уској пустињи, чији звучни сводови одбијаху на далеко шум гомиле и урлање дивљих животиња, данас се чује само цвркање цврчака на сунцу или верање гуштеров на сухој трави. Кад већ бесмо на изласку, видесмо још последњег становника у овој самоћи — мачку и њене мачиће.

Пул је прашљива варош: вода се носи с једне једине чесме, на коју се долази и из даљине. Лепи споменици подсећају на цветно доба ове вароши: храм Августе и Рима, дивна мала грађевина, која подсећа на Maison Carré у Ниму; па онда златна врата и двојни портик или Porta Jovia, трем, који је водио у Капитол.

Варош се обилази за неколико часова; с ем селачког одела на гористама из околине, друго ништа не буди радозналост. По једном дирљивом обичају за псе се свагда држи вода пред вратима у каквом каменом саплаку. Без сумње, овај обичај потиче од неког негдашњег несрећног случаја: можда је беснило честа појава у вароши, тако оскудној водом. Римљани немаху ових корита, већ дивне резервоаре, из којих тецијаше не само бистра вода, већ и радост и срећа. Данас нема више ничега тога: Пул је опала варош, и да јој још аустријска морина не даје мало живота, она би била просто велико село.

Истријско троугласто полуострво, на чијем је врху Пул као тачка истакнута противу Италије, дели трестански залив од Речког (Кварнерског), Трет од Ријеке, аустријско пристаниште од мађарског пристаништа. Више пута смо се уверили, да се суревњиво ривалство, које је тако често подизало Мађаре противу Аустрије, огледа и у трговачким као и у политичким стварима. Мађари веома воле Талијане и то по заједничком осећању неповерења и мржње према Аустрији. Може бити да овом осећању треба и приписати то, што се често упоређује речки залив с напољским. У осталом, нема сумње, пут, који води изнад речког залива и јесте диван: Абација у свом силету повити и цвећа подсећа на Кастеламаре; зелени ртови, који се истичу у море, имају врло свежу појезију. Али овај крај спава, а онај у Напољу живи. Ко још зна за кварнерски залив? Ко пак не говори о напољском, чије усмене и сјај љупке природе маме и узбуђују и најравнодушније људе?

Речки залив је пун безбројних острва; изгледа, да су нека чак и на продају. Али Робинсон, који би их купио, био би у великој опасности, — сем ако би умео хватати рибе из воде и тице у лету — да убрзо не умре од глади или да се не укочи као и стене његове крајевине. На најлепшим од ових острва станују смели рибари, међу којима Аустрија рекрутује своје најбоље мринаре.

Кроз сплет од острва долази се у *Задар*. Ова је варош готово кћи Млетака. То се види по њеним уским и поплочаним улицама без тротоара: све је ту мало, збијено, тајанствено. По овим малим улицама креће се

особито становништво. Јер сем Талијана, који у већини станују у вароши, у њу се свакодневно са села стичу и многи Далматинци, словенског порекла.¹⁾ Њих треба видети на пијаци или Млетачкој капији, кад улазе у варош патоварени живином, зелени и воћем.

Ови људи, високи по шест стопа и више, са својим црвеним капама, намакнути до ушију, са својим пршњаком на плећима, са својим појасом, на коме су дуги ножеви, изгледају особито смели и одважни. Пруски краљ Фридрих Вилхелм од њих је и рекрутовао своју гарду.

Већина их је одевена у крпе. Али какве богате крпе и какво поносито држање! Женско одело је исто тако чудновато. Црвене чарапе и шамија исте боје, прегача, јелек ишаран црвено, жуто, бело, као цветна ливада, — ето такво је с бескрајним разликама у нијансама и облицима сјајно одело далматинских жена!...

Желећи га посматрати из ближе, изашли смо једне вечери у село кроз Млетачку Капију. Пут је водио обалом морском, готово равно с морским огледалом; сунце пак беше на заходу. Тако смо ишли до оближњег села.

Случајно, једна млада Далматинка, која тамо такође иђаше, показа нам пут и беше нам донекле друг. Учини ми се, да сам од ње разумео, (а ја вам знам врло мало талијански, а ни мало словенски) да она иђаше из вароши, где је, сирота, целог дана за пола динара носила на глави малтер за зидање једне куће. Тако је на целој далматинској обали: жене раде најтеже радове; оне су скоро као запрега. Муж је по природи војник; он пуши или војује и презире рад. Гнездо ових чудноватих обичаја налази се у планинама, које се гранају по Босни, Херцеговини, Црној Гори и Албанији. Ми смо неко-

лико пута имали прилике, да их опазимо: њима је, без сумње, корен у вечитом страху, у коме је овај народ живео од

турског освајања. Али ће извесно промене у политичком животу ових Словена изменити и ове обичаје. Расејани по планинама, као у четничком рату, ова словенска племена почињу се сазнавати и присећати, да су негда били велики народ.

Под једним штитастиим грмом, који се уздизаше близу пута, у сред једне ливаде, видесмо групу људи, нао-

На путу у Задар.

ружаних до зуба, полеглих у круг и с облаком дима, који се као ореол дизаше из њихових дула. То је био општински одбор, који се саветовао. Куд ћете веће пољске или сеоске прилике, а још с тако намрштеним лицем? У селу нађосмо крајњу разноликост у одећу: између свих блисташе касацин, главна личност овде, црвенилом и потамнелим златом своје краљевске извештале доламе. Вратисмо се по ноћи, сигурнији у овој непознатој земљи, пуној оружаних људи, него што би били и у Паризу око поноћи у каквој споредној улици и на очима благонаклоне полиције.

Задар се није подигао падом Млетака, он се гуши иза својих остарелих зидина, групованих око пристаништа, које више није довољно дубоко ни за лађе средње величине.

Лав Св. Марка ставио је своје шапе на сва врата у Задру. Силет, његов сусед, готово га је заборавио. У осталом, ово је савим римска варош, награђена у старој Диоклецијановој палати: четвора врата на палати постала су четвора врата варошка. Још се види перистил палате, царска ложа, Јупитеров храм, претворен данас у саборну цркву. Али готово ово све треба тек погађати, јер су се куће без реда ућушкале између стубова, по термама и у приватним царским апартаманима. Ово фантастично нагомиланање гради прави лабиринат улица и својева где би какав испи-

На Силетском тргу.

тивалац старина на сваком кораку падао у несвест. Велики силетски пазар управо је изван зидова варошких и држи се

¹⁾ Правно је чудо, да г. Жусе није умео прецизније обележити Србе у Далмацији, већ се задовољио само напоменом, да су Далматинци Словени! У осталом, овако што је обична ствар код Француза,

кад говоре о Србима. Ми смо имали прилике лично познати г. Жусеа, на његову доцнијем путу кроз Србију, и опомињемо се, да нас је приличног труда стало уверити га, да су Далматинци чисти Срби.

под ведрим небом. Ту, мирно седећи, пуше и чекају купце селаци атлетских облика. Ако треба померити цак жита, претоварити товар дрва, ту су жене, да то изврше; оне и ору, сеју, жању и доносе на пазар. Ми видесмо једну од ових сиротица, која је из јутра била донела на леђима товар дрва, пет пута већи од ње, и сад га враћаше кући стрменитом стазом, јер га није могла продати. Њен муж иђаше за њом, јашући на једном магарету, с кога му се

ноге готово вуцјаху по земљи, човек ношаше пушку о рамену и пушаше величанствено као какав племић....

Диоклецијан је подигао уједно и свој двор и варош: Спалато и Салону. Али на месту, на коме је двор, утиснут у нову варош, стара варош Салона сада је само гомила развалина.

(СВРШИНЕ СЕ)

СУНЦУ НА ЗАХОДУ

Сунце сјајно, царе неба,
Света овог добротворе,
Дивно ли си на западу
Кад за плаве слазиш горе!

У заносном том тренутку
Како мирно склапаш очи!
А из тебе како свету
Благост, љубав и мир точи!

Гора листом својим ћути,
Поток тише већ жубори,—
Величанству твом се клања
Све што божја рука створи!

Побожношћу обузета
Моја душа чезне, тоне;
А руке се моје дижу
Творцу света, васионе!

Боже свети, Боже благи,
Боже правде и љубави,
Дај ми санка и крепости
Да те мравак вечно слави!

М. Кретић.

ВЛАДИМИР КАРИЋ

Прошло је већ више од пет година, од како је судбина срушила још један стуб српске науке, од како је савлада још једног великог поборника Српске Мисли, од како је смрћу угасила живот Владимира Карића.

Па ипак није доцкан, да се сетимо имена тог чувеног географа и великог Србина; имена човека, који се мајци Србији одужио тако, као ретко који од њених синова; имена научника и родољуба, који је цело Српство и сувише задужио својим радом; имена на далеко чувеног и увек цењеног.

Није ми циљ, да на овом месту пишем опширну историју живота и рада Карићева*), већ само желим, да најкраћим поменом подсетим читаоце на значај тог великог човека и важност његових радова.

Породица Карићева старином је из села Д. Трешњевице, округа крагујевачког, одакле је његов отац Благоје дошао као доводац у село Светлић, истога округа, и ту се доцније оженио Миленијом из познате породице Вукићевића. У томе селу рођен је Владимир 7. новембра 1848 год.

Срећом за Српску Мисао и књижевност Благоје постаје практикант у Ст. Брусници 1853. год. Ту му син сврши три разреда основне школе. Четврти је изучио у Чачку, где је Благоје премештен 1856. године.

Пошто у Чачку није било гимназије, Благоје, жељан да школује свога сина, затражи премештај у Крагујевац и добије га. У Крагујевцу је Владимир свршио три разреда гимназије, а четврти у Шапцу, где је Благоје постављен за писара начелства.

Из Шапца дође Владимир сам у Београд. Ту доврши гимназију и изучи правни факултет В. Школе, 1868. год., у својој двадесетој години.

Одмах по свршеном школовању постављен је за практиканта шабачког суда, а 1870. г. за писара начелства пожаревачког. Али је наскоро напустио правну струку и прешао у просветну из жеље, да користи српској књизи.

*) Тај је посао предузео један г. професор В. Школе.

Указом од 17. авг. 1870. год. постављен је за суплента шабачке гимназије, а 1873. г. за професора гимназије у Пожаревцу. Одатле је после годину дана премештен у Шабац, а 4. септ. 1881. год. у Београд.

У Београду је најпре био професор, за тим статистичар министарства просвете и црквених послова, па секретар министарства ун. дела.

Најзад је постављен за консула у Скопљу, где је био до 20. авг. 1892. год., када је враћен за професора II београдске гимназије. Исте је године због слабости стављен у пензију.

После кратког времена он је ради лечења отишао у Грис, у Тиролу, где је и умро 27. децембра 1893. год., у 46. години.

Карић није био енциклопед. Он се није бавио разноврсним пословима. Готово сав свој рад посветио је Географији, с тога је ретко његово дело, које не би било географске садржине. Ја ћу поменути само најважнија:

Земљопис Краљевине Србије и Земљопис Српске Земље и Балканског Полуострва, оба за основне школе; *Српска Земља*; *Земљопис* за ниже разреде средњих школа у три дела, а четири књиге. Целокупно издање овог Земљописа изишло је 1893. год.; *Карта Балканског Полуострва* размера 1:1.000.000 и *Карта Српске Земље и Балканског Полуострва* размера 1:3.000.000; и „Србија“ опис Земље, народа и државе.

„Србија“ је изишла 1887. год. и произвела читаву сензацију на словенском југу. Она је до врхунца уздигла и дотле велики углед Карићев. То је дело првог реда јединствених књига у српској књижевности, којој још ни данас нема равне.

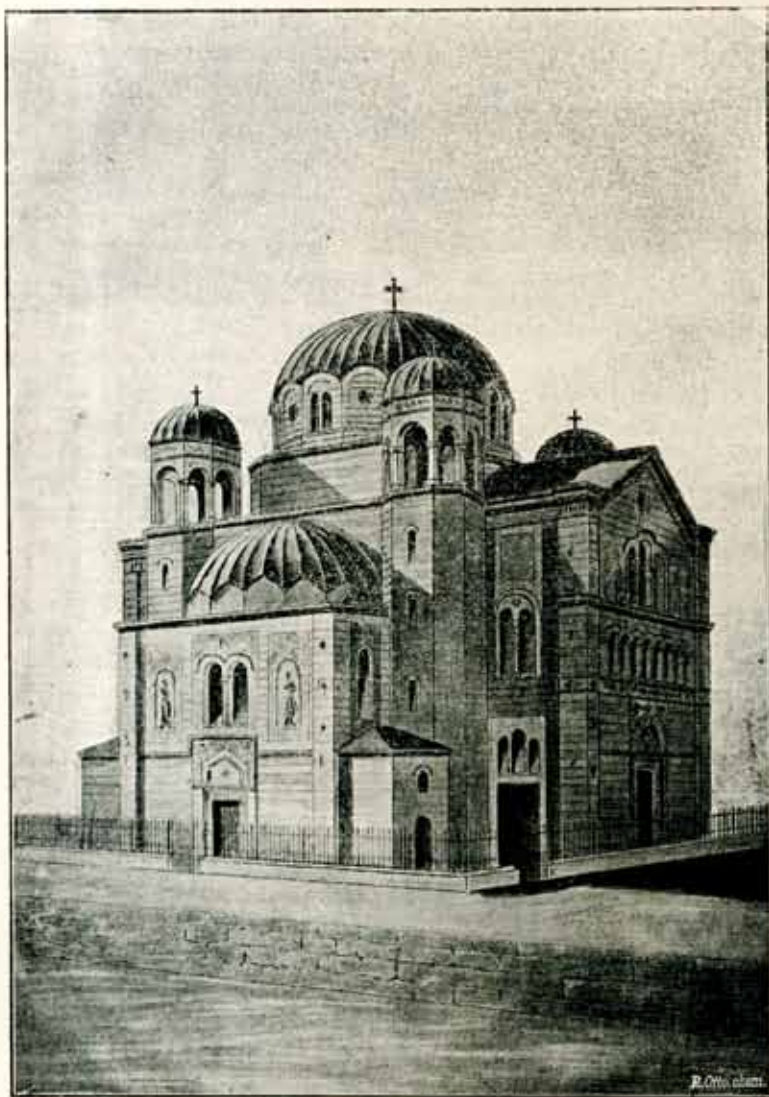
„Она се не састоји само из гомила научних података, већ је пуна живота, искрићена успоменама из прошлости, чланцима који објашњавају разне појаве у народном животу, особинама земље и њене природе, а по негде и погледима, који далеко продиру у будућност Србије“ — Narodni Listi —

„Карић како љуби свој народ, тако љуби и истину, и нема сумње, да га је управо љубав к народу и нагнагла, да открије и страшне ране, које су притисле народ, не би ли се оне што пре извидале“ — Vienac. —

„Карић је критички и веома трезвени посматралац и судија свога народа, који безобзирно открива данашње стање Србије и набраја узроке опадања српске државе и народа“ — *Athenum* —

Карић је отац српске школске географске књижевности, као што о томе сведоче сама дела његова. Он нам је својим *Земљописом* дао један од најодличнијих школских уџбеника, који ће се тешко моћи бољим заменити.

То вам је, читаоци, само најонштија скица живота и радова овог увек озбиљног и достојанственог човека, који је свом душом био одан своме народу; човека из чијих се уста увек чула само истина и правда, због чега

Црква Св. Спиридона у Трсту.

Снимио г. Д. Владисављевић, архитекта.

је у своме кратком веку стекао доста непријатеља; човека и научника, који је дубоко проницао у ствари и бацао своје смеле погледе далеко у будућност Србије; човека кога треба студирати.

Па зар, према свему томе, Владимир Карић није заслужио, да га уврстимо у ред највећих Срба нашег времена и по његову научном раду и по српском му осећању и мислима?

Зар Српство нема и сувише разлога, да оплакује његову рану смрт?

Т. Радивојевић.

Швејат 5. јануара 1899. год.

„*Мај*“ друштво чешких књижевника-белетриста. Има више од десет година како се у Прагу основало књижевничко друштво „*Мај*“, чији редовни чланови могу бити само белетристи, за разлику „*Умјелачке беседе*“ која представља све гране чешке књижевности и уметности, а која већ 36 година часно врши свој задатак. Пре десетак година скупило се неколико млађих књижевника и основаше „*Мај*“ који ће неговати и помагати специјално чешку лепу књижевност (белетристику), а ударише и темељ пензионим фонду из којег ће се издржавати чешки књижевници, друштвени чланови, за време њихова боловања и непроизводности. — Као што је код свих мањих народа исто је тако и код Чеха: књижевник који је дуго и дуго био производан, у доба старости своје, када му рука није више кадра писати лепе стихове и чланке — мора живети у невољи, ако нема својега имања и других прихода од којих би могао издржавати себе и своју породицу. Бивало је, и не баш ретко, да је овај или онај чувени песник у старости својој од глади умирао. Да то не буде више, да је књижевнику и његовој породици осигурана егзистенција у старим данима, основано је ово друштво и у стању смо рећи да је за ово неколико година, од како живи, показало знаменитих успеха. Почетак у животу овога друштва, као и сваки почетак, имао је својих теškoћа; али их друштво најзад савлада и показа повољне резултате.

Пред нама је извештај о друштвеном раду за 1897. и 98. годину, и мислимо да неће бити на одмет ако мало опширније проговоримо о његовој садржају. Друштво има 69 редовних чланова, који имају право за пенциони фонд; 47 помагача, 227 приложника и 79 утемељача.

Редовним чланом може постати сваки чешки белетриста чији су радови штампани најмање у току *једне* године у признатим чешким журналима, или који је штампан најмање *две* књиге одабране садржине и несумњиве вредности.

Крајем прошле године имао је „*Мај*“, које у готовини, које у новчаним папирима, преко *десет тисућа форината*, а у пензионим фонду преко 22 тисуће.

Друштво сада издаје антологију новије чешке књижевности под именом: *Чешка поезија XIX столећа*. Већ су штампана и могу се добити прва три свеска у којима су изабране песме многих песника новијега доба. Цела антологија излазиће у појединим свесцима и читалац ће имати леп преглед и избор карактеристичних радова и смерова у чешкој књижевности.

Важан је момент у раду овога друштва и покретање идеје да се у Прагу подигне и друго чешко независно позориште. — Кад је реч о драми, не треба сметнути с ума да ово друштво води нарочито старање о драмским писцима и њиховим производима, кадгод је у питању заслужени *хонорар* и *право за приказивање*.

Друштво је сада заступник скоро свих чешких драмских писаца; оно располаже са 131 комадом, а представља 35 чешких драмских писаца и 30 преводилаца. — Према друштвеном уређењу и односима са државним властима драмски је писац потпуно заштићен од злоупотреба разних позоришних управитеља и друштава који би без права и без икакве награде писцу представљали поједине драме. Ово од сада не може бити, јер је „*Мај*“ у стању да то спречи.

Приходи од допуштења за приказивање драмских производа које заступа „*Мај*“ овако су се развијали: 1895. год. било је 66 фор. и 70 кр.; 1896. — 478 фор. и 50 кр.;

1897. — 827 фор. и 10 кр.; а 1898. — 1329 форината. Укупно прихода било је 2701 фор. и 30 кр. Из досадашњих година види се да су ови приходи стално напредовали, па нема сумње да ће и на даље тако бити.

„*Мај*“ суделује у свима народним питањима и стара се о напредовању чешког песништва и осигурању чешких белегриста.

1. јануара ове године друштво је изгубило свога члана а чешки народ свога песника *Отокара Мокроша* који је живео на чешком југу у граду Водњанима а који се особито бавио словачким народом, и по којему је много путовао. 1896. г. био је у Цариграду, а по повратку бавио се у Бугарској и Србији. Написао је неколико свежака песама; једно време био је уредник илустрованог листа „*Domáci krb*“; преводио је са пољског песме Словацкога; а годину дана био је и народни посланик у земаљском сабору.

Да је „*Мај*“ за десет година од свога постанка доста урадио, види се из горњих врста; а да ће се чешка публика и овога пута, као и увек, одазвати својим књижевницима — немамо разлога сумњати.

Јос. Зд. Раушар.

— *Вила у приморју* (сликао *Арнолд Беклин*). — Прослављени немачки сликар *Арнолд Беклин* родио се 16. окт. 1827. г. у Базелу. Од 1846. почео је своје студије, и то прво у Диселдорфу код *Ј. В. Ширмера*, за тим пробави дуже времена у Брислу, 1848. г. бежаше у Паризу, а за тим у Риму. По својој повратку живљаху у Базелу, а 1856.—57. у Минхену где му је граф *Шак* давао посла за своју сликарску галерију. — 1858. био је у Вајмару професор за пејзаже. 1891. године поново отиде у Рим, где је за *Шакову* галерију радио своје познате слике: *Римљанска гаверна*, *Пастирске љубавне гужбалице* и *Вила у приморју*. Вративши се 1866. поново у Базел спремао је све до 1871. г. фреске за базелски музеум. Из овог доба знаменити су му радови: *Убица и фурије*, *Аждајска пещина* и *Смрт јасач*. Из Базела пресели се у Минхен, одакле 1876. отиде у Фиренцу у којој се најрадије бави, а у којој од 1893. г. и стално живи. — Као сликар најрадије се бави пејзажима, а кад ради фигуре најчешће их узима из приморских бајки. Као најбољи његови радови именују се *Заробљени Прометеј* (1882.) и *Мртвачко острво* (1883.).

Вила у приморју показује све особине Беклинове кичице и сву величину његове творачке маште. Избор предмета сам по себи не би био од већега утицаја да творачка машта није изнела у њој онај силни покрет ветра пред киме сегиба дрвеће, а море мршти и спрема да и опет, ко ће знати по који пут, пенушавим валима запљускује стеновито подножје луксузне виле. Па тек она усамљена женска фигура која необично привлачи на се гледачку пажњу! Да ли је онај њезин миран покрет израз понижености према силним елементима, да ли је притажни пркос можда очајнога бића, или је она без икаква смисла стављена на ову слику?...

Чудновата хармонија у слагању боја, раскошна машта и особити избор предмета карактеристика је ове слике, као и свију осталих Беклинових радова.

— Из „*Гордана*“, нове драме г. *Др. Л. Костића*: *Полазак Вукосављевог у чету* и *Гордана ослобођава Вукосава из тамнице*. Обе ове слике представљају две од најлепших сцена у комаду. У првој, Вукосав, добивши неповољне извештаје, полази у чету која је на Пресејци у Удбини, а Гордана га моли и преклиње да је собом поведе. — У другој, Гордана, преобучена као паша, долази

к Алилу који је заробио Вукосава, и вешто се држећи срећно ослободи свога војна.

Обе ове слике, по фотогр. снимцима г. *М. Јовановића*, двор. фотографа, израдила је за „Нову Пскру“ госпођа *Б. Вукановићка*.

— *Др. Лаза Костић* (сликао г. *Марко Мурат*) Дописавши у првом броју реферат о „*Гордани*“, а у овом две слике из ње, — приказујемо сада, у овом најновијем раду г. *Марка Мурата*, и самога писца г. *Др. Лазу Костића*. По стручњачкој оцени овај је портрет најлепши од г. *Муратових* досадашњих радова те врсте.

Слика је била неколико дана изложена у ателеу г. *М. Јовановића*, а сад је већ у Сомбору у рукама свога власника г. *Др. Л. Костића*.

— *Црква Св. Спиридона* (снимио г. *Д. Владисављевић*, архитекта). Тршћанска српска црква Св. Спиридона најлепша је и најбогатија црква у Српству, а подигла је одлична, богата и родољубна српска општина у Трсту трошком од 500 тисућа форината. Почео је зидати, 2. марта 1861. године, милански архитекта *Карло Мачијакини*, а исписао је славни сликар *Џузепе Вертини*. Ова величанствена црква која се успоређује са Високим Дечанима, саграђена је на врло лепом месту у византиском стилу у облику крста са богатим украсима. Њу ките пет красних кубета: четири на угловима, а пето, највише, на сред цркве. Висока је 40 метара, дугачка 38, а широка 31. Покривена је оловом, а јабуке на крстовима, као и сами крстови, позлаћене су. Спољашност је од сивог мрамора — четвртасто срезани камен са дивно изрезаним лавовским главама, лозом и цвећем. Девет стубова више главних врата од веронског су, а довртки од чисто белог мрамора. Слике су мозаиком рађене, а престоје иконе од сребра и злата. Рађене су у Русији, а новац за њих дале су богате српске породице у Трсту.

КЊИЖЕВНОСТ

Павле Аршинов, Српске Земљорадничке Задруге. Загреб 1898. Српска штампарија. Земљорадничке задруге, те творевине човекољубива „оца“ Рајфајзена, показале су тако лепих последица, да их свугде радо прихватају. Ове задруге не само да обезбеђују земљораднике материјално, него су у исто време и дивна школа за честиност својих задругара. И у нас су ове корисне задруге пригрљене и напредују сваки даном; особитих заслуга има, у овом погледу, вредни г. *Михаило Аврамовић*, секретар главног одбора српских земљорадничких задруга. О напретку њихову у нас сведочи и последњи конгрес у Јагодини, који је био посећен од најодличнијих синова Србијиних. Ако икојем народу, то су оваке задруге, као насупрот хлебу, потребне нашем, земљорадничком народу, нарочито пак у оним покрајинама, у којима је он окружен богатјим, напреднијим и препреденим такмацама у борби за опстанак; тамо могу ове задруге да буду снажан бедем за одбрану српске народности. Имајући у виду велику важност оваких установа, г. *Павле Аршинов*, професор београдски, изнео је у пријатном и занимљивом облику, као разговор Срба земљорадника, све што је најпотребније знати о овој златној установи, истакнувши нарочито огромну моралну вредност њену, која је много претежнија од материјалне. Књига је написана језиком лаким, јасним и одабраним; њоме веје дух љубави, слоге, браћства и правде; с тога писац заслужује, као зналац свога предмета, сваку похвалу. Не мању хвалу заслужује и Српска Штампарија у Загребу, која је ову књигу тако укусно опремила, да се сваки Србин обрадовати мора, кад види напредак српске просвете на оном веома

важном положају, куда заплускују силни таласи немачког, талијанског и мађарског мора. Сваки члан интелегенције српске, који жели добра своме народу, треба да поради свиме силама на ширењу идеја, изложених у овој красној и корисној књизи.

П. М. И.

УМЕТНОСТ

ПОЗОРИШТЕ.

Народно Позориште у 1898. години. Наше народно позориште налази се у стању о коме је за овај мах најтеже писати, и о коме се има најмање шта рећи....

Али као да је овај увод прототип за све позоришне прегледе, јер управо не знам, када је о нашем Народном Позоришту било лакше писати, и када су наши позоришни критичари *имали* шта више рећи; и ако њихов нескроман број и слобода утерују у лаж прво, јер их доста о позоришту много *лакше* пишу, но што то они сами, из скромности, мисле.

Одиста, наше Нар. Позориште траје траљаве дане своје. Оно их у осталом није ни запамтило пресрећних, али је већ доста година како се оно заборављено од свакога, без публике и глумаца дави у научини свог шареног репертоара. Па ипак оно је још једно од најсрећнијих на кугли земљиној. У њему су трагедија, водвиљ, комедија драма.... опера. Оно је народно, народско и краљевско. Оно је обдарено свима дужностима, титулама и надама, стручном — финансијском управом, познатим даровитим глумцима, још *познатијим* и *даровитијим* писцима (не узимам даровит у смислу *лен* и *пропао*) и — разноврсним репертоаром.

Ово последње најзанимљивије је; оно је политика позоришна, којој и посвећујемо ово неколико редака, и за последњи 12—15 година представља у главном два система. Први период био је „изигравање“ рђавих и свуда пропалих немачких комада, слабих српских оригинала и, онакажених на позорници, старих српских писаца. Тада је у главном извршено и познато убиство националног репертоара, коме се данас тако савесно траже злочинци. Управа је вукла за уши публику, и сматрало се непатриотски не видети, не трпети и не платити то мучење. Новији систем донео је блажију и пикантнију меру. Овде долази познато безобзирно фабриковање превода француског репертоара. Али је публика изгубила осетљивост и за то штитање пажње. Најзад по најсигурнијем и неизбежном закону, у који нарочито ми Срби полажемо многе наде, да и луде ствари морају имати свога краја, неко се опаметило, публика или управа, тек се почело више мислити и говорити о позоришту и његову репертоару, коме је нарочито посвећен живљи покрет последњих дана ове године, и од кога нова година очекује прве плодове.

У 1898. години било је 249 представа (50 дневних), од којих су 52 са српским комадима (15 дневних). У њима је изнесено из репертоара 140 комада: 109 страних и 31 српски. Од страних највише (и најчешће играни) француских (57) затим немачких (34). Приновљено петнајест комада: *Царица Милица*, *Ричард III*, *Пуковник Рокбрин*, *Дон Алваро*, *Чича Палиме*, *Микадо*, *Пробисвети*, *Мајстор Манол*, *Ханела*, *Вазангазена*, *Фрицхен*, *Шелеров Пансион*, *Гордана*, *Зла жена* и *Београд некад и сад*. Од писаца највише је даван Шекспир (4 комада, 10 представа); од комада Сремчева *Икова слава* (10 пута), *Микадо* (9), Бомаршеов *Севилски Берберин* (5), *Вазангазена* (5). Од српских писаца после Сремца највише М. Цветић (5), Матија Бан (4) и Ј. С. Поповић (4).

Сразмера српских комада у репертоару (31 : 109) не би била тако ни страшна, колико је несрећан избор и распоред њихов. Али и при оцени овога, нарочито данас када је питање о националном репертоару тако раз-

буктано и оштро, и када о њему највећу вику дижу они који су га и убили или они који га најмање познају, треба бити врло савестан при стављању тога греха на душу управе, и одмеравати га према средствима, којима она располаже, јер најзад где смо ми наметни били за толико година, и ко је то који је *још* о *позоришту* за последњих година водио бригу и чији савети нису услишани.

Друга је ствар затим, мисао непопуларна али патриотска, пажљивост и умереност са којима треба употребити одушевљење новог покрета. Бојати се да у махитости друге крајности не удавимо загрљајем своје врло нежне *класике*. За пример наводимо Стерију, који је био

Др. Лаза Костић.

најјачи и најприступачнији, и кога су ипак зато *сиасли* глумци. Питање је колико је дубок тај извор, колико се и са колико успеха може још прпети, а да не помињемо већи број из њих, који су осуђени само на свечане представе, и које би, лишени тог лажног костима, као дрвене лутке скрхали и исмејали.

Глумачки репертоар остао је у главном стари, ако се у опште може говорити о старима и новима. Постоји читава маса без сумње *нових*, с којима управа још увек чини покушаје, и како то изређивање траје целе године, то је изгубљен сваки рачун. У осталом они играју *исто* тако добро као и стари. Бележимо г-цу Петковићеву, таленат са пуно наде, који је без сумње и управа већ запизала и оправдано износи у већим улогама.

Стеријино вече. У среду 30. дец. уочи нове године, приређена је у спомен рођења Јована Стерије Поповића (1. јануара 1806. — 25. фебруара 1856.) свечана представа са комадима *Зла жена* и *Београд некад и сад*, и прологима А. Гавриловића и Д. Брзака. Како је управа већ истакла тробојку националног репертоара, то се она прилично и наоружала ове вечери. То је у толико потребније било, јер се те вечери од ње много и тражило.

Реклама сувишних није било, јер им нико више не верује, али се знало да управа спрема српски репертоар, нарочито старих српских писаца. Чуло се и за прву свечану представу, и по пројекту који се овамо споља ширио, на Стеријином вечери говорило би се неколико речи о Стерији (*conference*). Међутим управа је то заменила двама пролозима, од којих нарочито први то изненађење није срећно донео. Он је нека апотеоза поезији и Стерији, који се покрај све борбе и искушења „богиње практичног живота“ приволео царству небескоме и приклонио главу некој врло гломазној и „практичној“ (користимо се терминологијом Гавриловићевом и препоручујемо је поетама) лири, и потом (без бенгалске ватре) примио триов венац. Стихови су разуме се рђави. Други пролог једнак по стиху, требао је да буде срећнији због декламатора г. Гавриловића, који је већ чувен као прослављач стихова Брзакових. Овога пута он их је научио далеко горе но икад, и ми смо слушали искиданог реч по реч „пригодни“ Брзака. Иначе је слика са народним костимом нарочито из Стеријина репертоара на позорници била врло лепо и смишљено удешена.

За жена и Београд некад и сад играни су врло добро. Остављамо да другом приликом речемо коју више о Стерији и њима, и заустављамо се само мало на првој. Г-ђа Годосићка и г. И. Станојевић играли су те вечери ванредно. Ако их овај успех не намами да оду даље по што комични елемент Стеријин може поднети па да остане пријатан (г. Станојевић се већ показивао склон), и ако даљи труд посвете само још на глачање ситнијих и неизраженијих сцена, *Султана Трифићка* и *Срета чинар* постаће омиљене личности репертоара, и биће најзаслужнија потпора и Стеријином и целом националном репертоару.

Не заборављамо ни захвалност осталима који су се испуњени искреном пијететом према Стерији одиста трудили да Стеријино вече испадне свечано. Поред вредних глумаца за ово заслуга је и музике, која истина није толико прославила *Шлезингера*, али која је у оним свечаним тренуцима, када смо били навикнути да све осетимо као велико и свечано, својом скромном мелодијом и хармонијом била доста у складу са целом вечери.

Стеријино вече испало је врло добро. Управа није могла наћи лепше завршне представе старој години, ни лепшег увода своме новом програму, коме је, ако се оствари, Стеријино вече одиста сјајан пролог; и ако нисмо себи забранили да одајемо хвалу управи позоришној, онда кад то она заслужује, правда је, да то данас учинимо.

м.

У прошлом броју у чланку о Гордани, од грешака које кваре смисао исправљаме речи: *досага позната, количина, граничарске, оршак, замалчило*, (код крстима) *она кису помола*, — са: *досага позната, количина, граничне, присак, замалчило, он није помогао*.

МУЗИКА

Број музичара нове талијанске школе сваки даном расте и после Маскањиа, Леонкавала, Пучинија и др., данас заузима најугледније место међу њима свештеник *Доренцо Перози*.

Пероза је интензиван таленат у композицијама духовног стила. Поред омањих добрих композиција у стилу строго црквене, истакао се Перози нарочито пре две године са једним врло замашним и величанственим делом у стилу драмске духовне музике: *Oratorio* — „Васкресење Лазарево“.

Сада опет читамо по свима талијанским новинама, да је Перози сјајан успех постигао и с другом најновијом композицијом те врсте: *Oratorio* — „Васкресење Христово“, — која је приказана под управом његовом претпрошле недеље у цркви Св. Апостола у Риму.

Ово величанствено дело компоновано је за соло певаче, хор и велики оркестар са оргуљом. Огромна маса

најотменије публике присуствовала је у цркви св. Апостола том концерту и бурним одобравањем одликовала је писца и диригента после сваке сјајно одсвиране пијесе.

Оркестар позоришта „Костанци“ био је за ову прилику увећан, а хор певача допунише својевољно многи одушевљени дилетанти из аристократских кругова.

После концерта одликован је Перози у нарочитој аудијенцији од Поне Лава XIII. титулом *уравитеља ватиканске певачке школе* и подарено му је стално место хоровађа певача сикстинске капеле.

Према томе, данас Перози заузима веома угледан положај у Ватикану, а знаменито место у историји музике, познато и чувено по Палестринију, Алегрију и др....

Према извештајима берлинских новина дириговаће Перози још ове концертне сезоне у Берлину једну од својих овде наведених композиција.

*

Познати *Пијетро Маскањи*, компониста опере „*Cavalleria rusticana*“, оснивач нове талијанске школе а садањи директор музичке школе „*Rossini*“ у Пезару, приказао је своју последњу оперу „*Iris*“ у позоришту „Костанци“ у Риму. У либрету за ову оперу обрађена је јапанска бајка: постанак цвета *ириса*.

Према извештајима талијанских новина нема сумње, да је ово дело једно од интересантнијих његових композиција и да је лепо и карактеристично по изради инструменталној, јер је Маскањи за ту сврху више месеци проучавао карактеристику јапанских музичких инструмената по приватним збиркама талијанских богаташа.

Ова опера удешена је за клавир и издата код Рикордија & Комп. у Милану.

„*Iris*“ приказаше се први пут у Немачкој у Франкфурту на Мајни још ове сезоне.

*

Ускоро после прве представе опере „*Iris*“ дириговао је Маскањи у засебном концерту своју симфонију „*Леонарди*“. То је композиција чисте инструменталне музике и далеко мање занимљива од његових опера.

*

Комична опера „*Дона Дијана*“ од *Е. Р. ил. Резничка* у слободној преради Моретове комедије („*Desden col el desden*“) приказана је прошлог месеца и у бечкој опери. Али већ раније, 15. децембра 1895. год. одсвирали су филхармоничари у III. концерту, а под управом славног *Ханса Рихтера*, увертиру из те опере и тада је примљена од стране публике и критичара са особитом похвалом.

Дело се одликује свежином стила, укуском и духовитом израдом појединих тема, а нарочито — богатом инструментацијом (*Berlioz*).

Лепотом израде истичу се поглавито ове тачке: „*Intermezzo fantastico*“, шпанска народна песма, серенада и перуванска романса Дијанина уз пратњу виоле „*d'amour*“ и гитаре.

Резничек рођен је 4. маја 1860. год. у Бечу, где је свршио конзерваторијум; данас стално живи у Прагу.

— ил —

РАЗНО

Нови „*краљ француских песника*“. После смрти Етјена Маларме остао је празан престо „*краља француских песника*“. Због тога париске новине „*Temps*“ обратиле се свима француским песницима, и млађим и старијим, са питањем: ко је заслужио те круне? Многи од 60 песника одговориле, да им не треба никакав поглавар, јер им је и без њега добро; а нарочито су противни томе и због тога што је тешко објаснити потребу таквога поглаварства. Остали дадоше своје одговоре. „*Temps*“ је скупио

гласове и публиковао резултат плебисцита. Било је 19 празних листова. Од осталих гласача било је 15 за *Леона Диркса*, 7 за *Хозе Мариа де Ередиа*, 6 за *Анри де Ренје*, 4 за *Жана де Мораса*, 3 за *Сили Придома* и 2 за провансалца *Фредерика Мистрала*. Према таквом избору сада је Леон Диркс „*крљ француских песника*“. Овај шесетогодишњи песник до сада је штампао свега два свешчања стихова („*Poèmes et poésies*“ и „*Les paroles du vaincu*“) које су се слабо продавале. Тек од како је проглашен „*краљем*“ његове се песме јаче траже. Леона Диркса називају *последњи парнасовац*, јер је и он из онога круга који се око 1860. г. скупно око Леконта де-Лила — својега учитеља.

Сви су се они кланjali само једној богињи — *лепоти*. Као да су живели са свим издвојено од света у узвишеном и свечаном мраморном храму и као да су увек певали уз лире са златним жицама. Садашњост им је изгледала тамна и маглова, али прошлост — зрачна, раскошна, обливена сунчаним зрацима. Маштом својом преносише се на Исток, на обале грчке и у фантастичне сфере гатки и кајка, у којима шетају принцесе по палмину хладу и где величанствени лабуду режу сребристу водину површину. Њихова је појезија била израз незадовољства према певању доцнијих романтичара, управо оних романтичара којима је данас представник много слављени Едмон Ростан. — Све је у производима ових парнасоваца: *хармонична сразмера, ирекаљена лепота и мраморска чистота*. У њима се стално понављају изрази бола због престанка старог божанског света.

Леон Диркс Парнасовац је и по облику и по начину исказивања својих мисли. Како ће ковати бронзу својега језика, научно је у Виктора Ига; како ће га разрађивати и глачати, научно је у Теофила Готје; његов свет идеја исти је као и у Леконта де-Лила, којему је и приказао своје производе; а у песимизму његове појезије осећа се Бодлеров утицај. Погледи су му као и у осталих парнасоваца: Највиши је циљ — *уметност*, јер је она виша и од природе.

Гроб Јосифа Руњанина композитора хрватске народне музике. Године 1846. компоновао је у Глини Јосиф Руњанин, Србин православне вере, хрватску народну химну „*Лена наша домовина*“, која је веома популарна у обема полама једног и истог народа. Руњанин је рођен у Винковцима 26. новембра 1821. год. Служио је у војсци и пред смрт своју био је аустријски потпуковник. Умро је у Н. Саду 8. јануара 1878. год. Све до скора није му се знао гроб. Тек крајем прошлога месеца нашао га је, у новосадском Успенском Гробљу, г. Веља Миросављевић, парох.

Др. Илија Огњановић износи тога ради предлог браћи Хрватима: „да овом честитом Србину, који је њихову народну химну тако дивно компоновао, подигну трајну камен-плочу, да би тиме означили гроб његов и доцнијем нараштају.“

Нема сумње да би извршење овога предлога дало прилике и обостраном зближавању и узајамном поштовању Срба и Хрвата. —

Нова слика. Наш уважени сарадник, академски сликар г. *Паја Јовановић* ради сада у Бечу, по поруци немачке државе, велику слику: *Бој у Теугобуришкој шуми*. Радујући се што је избор допао нашега Србина, срдечно честитамо г. Јовановићу ову почаст, која је преко њега учињена и српском народу. —

Срби чланови руског археолошког друштва. На предлог г. Ф. И. Успенског, директора овог института у Ци-

риграду, изабрани су за редовне чланове археолошког друштва г. г. *Др. Јован Радоњић* и *Др. Станоје Станојевић* професори српске гимназије у Цариграду. Руски министар просвете Богољенов већ је потврдио овај избор.

О Црној Гори. Словачки књижевни лист „*Slovenske Pohľady*“ доноси у свом 1. броју почетак путописних црта из Црне Горе, *Мартина Кукучина*. И ако у овим цртама нема ничег ни повог ни значајног, ипак се пријатно читају због оне словенске љубави која их провејава.

БИБЛИОГРАФИЈА

ЛИСТОВИ

1. **Српски архив за целокупно лекарство**. Орган српског лекарског друштва. Уређује *Др. Јован Данић*. — Год IV, св. 12. — Београд. Државна штамп. Краљ. Србије 1898.
2. **Народно здравље**. Лекарске науке народу (додатак Срп. Арх. за целокуп. лекарство). Уређује *Др. Јован Данић*. Год. III, бр. 12. Београд. Државна штамп. Краљ. Србије, 1898.
3. **Зорица**. Дечје новине. Год. II, број 3. и 4. Уредник *Мис. Јовић*, учитељ. Штамп. државна штампарија Краљевине Србије. Београд 1898.
4. **Српски дом**. Лист за забаву, поуку и књижевност. Власник и одговорни уредник *Душан Рошк*. Год. I, број 1. — Изази сваког 1. и 16. дана у месецу. Српска Штампарија у Загребу.
5. **Висац забави и поуци**. Бр. 3. Год. XXX. Уређује *Бартол Ингоф*. Власништво и тисак Дионичке Тискарне. Загреб 1899. Изази сваке суботе на 2 табла. Годишња цена 7 форинат.
6. **Полицијски Гласник**. Стручни лист за све полицијске радње. Год. III, бр. 1. Одговорни уредник *Н. Димитријевић*. Штамп. Краљ. Срп. држ. Штампарија.
7. **Службени војни лист**. Орган и издање војног министарства. Уредник: Јенералштабни пуковник *Вукман Арачић*. — Бр. 1. год XIX. Штамп. Краљ. Срп. Војн. Министарства.
8. **Slovanski svet**. Letnik XII števk. 1. Izdatelj lastnik in odgovorni urednik *Fran Podgoršek*. Na Dunaju, 1898. —
9. **Учитељски пријатељ**. Бр. 1. год. I. Изази сваке недеље. — Главни уредник *Сава М. Шибалић*, одговорни уредник *А. Пантелић*. Власник *Савић и кома*. Штампарија Савића и кома. Београд. — Цена за Србију на поштама: годишње 2. дин., полугодишње 1. д. Број 5. н. д.

К Н И Г Е

1. **Novi vidici i kaznenom pravu**. Napisao *Dr. Stjepan Posilović*. Preštampano iz „Mjesečnika“. U Zagrebu. Tiskom Dioničke Tiskare 1898. — 8°, стр. 38.
2. **Sloboda volje i kazneno pravo**. — Govor što ga je držao *Šilović Josip* dne 19. listopada 1898. pri svojoj instalaciji rektorom hrv. sveučilišta. Zagreb, Tisak kralj. zemaljske tiskare, 1898. — 8°, стр. 25.
3. **Српске народне умотворине из разних српских крајева**. Прибележно и издао *Никола Станков Кукић*. Српска штампарија у Загребу, 1898. Цијена 35 новчића. — 8°, стр. 112.
4. **Статистика бугарских школа у Ту ској за 1893**. 94. школеку годину, од *М. В. Веселиновића*. — *Statistique des écoles bulgares en Turquie pour l'année scolaire 1893*. — 94. par *M. V. Vesselinovitch*. Београд — Belgrade. Штампано у државној штампарији краљ. Србије. 1898. — 8°, стр. 43. Цена 0-60 динара.
5. **Три мускетара**. Роман *Александра Диме*. Превео с француског *Душан Ј. Вокић*. — II део. Београд. Штампарија код „Просвете“ С. Хоровица. 1898. — 8°, 422 стр. Цена 3 дин.
6. **Попјење професора богословије**. Канонска и сувремена расправа од *Петра С. Протића*, проф. Београд. Народна електрична штампарија Љуб. Ј. Војовића, 1898. 8°, стр. 22. Цена ?
7. **Приморска обличја**. Нове приче *С. Матавуља*. — Јубиларна књига. Садржај: *Јанко и Иванка*. — *Ускрс Пилипа Врете*. — *Бошково пост*. — *Пијеро и Дзандзо*. — *Људи и прилике у Гулину*. — *Др. Паоло*. — *Догађаји у сеону*. — Издање српске књижевне и штампарије Браће М. Поповића. У Новоме Саду 1899.

„**Нова Искра**“ излази 1. и 16. у месецу — Цена: на год. 16, по год. 8, четврт год. 4 дин.; ван Србије год. 10 фор. или 20 дин. у злату. — Претплата и све што се тиче администрације шаље се Парној Радик. Штампарији, Кнежев Споменик бр. 7.

Власник и уредник *Р. Ј. Одавић*.

Парна Радикална Штампарија кн. спом. бр. 35.